

УДК 364.3:332.145-025.12

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.3>

Лідія ГУЦУЛЯК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., Україна, 08400
ORCID: 0000-0003-2490-3514

Бібліографічний опис статті: Гуцуляк, Л. (2024). Соціальне прогнозування як фактор оцінки життєздатності соціального проєкту. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 13–17, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.3>

СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ФАКТОР ОЦІНКИ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУ

У статті проаналізовано соціальне прогнозування як фактор оцінки життєздатності соціального проєкту. Визначено, що соціальне прогнозування – це процес науково обґрунтованого передбачення майбутніх соціальних змін, тенденцій, проблем та можливостей з метою розробки ефективних стратегій, що сприяють вирішенню актуальних проблем сучасності. У контексті соціального проєктування прогнозування дозволяє передбачити сценарії, оцінити ризики, ресурси та результати, а також обґрунтувати впровадження інновацій для задоволення потреб як окремих осіб, так і суспільства загалом.

Названо такі методи соціального прогнозування як експертне оцінювання, SWOT-аналіз, аналіз тенденцій, сценарний підхід та використання великих даних (Big Data). Поєднання цих методів дозволяє створювати багатовимірні прогнози, які враховують як безпосередній вплив окремих чинників, так і їхнє можливе синергетичне поєднання.

Авторкою наголошено, що соціальне прогнозування в оцінці життєздатності проєкту виступає інструментом оцінки ймовірності успішної реалізації ініціативи в умовах змінного соціального середовища; допомагає ідентифікувати ризики, такі як недофінансування чи низька участь, та розробити стратегії їх мінімізації, забезпечуючи стійкість і відповідність проєкту зовнішнім умовам; визначає інноваційність і актуальність проєкту, оцінює його адаптацію до викликів і релевантність для аудиторії; забезпечує механізми зворотного зв'язку, моніторинг і корекцію, сприяючи успішній реалізації й життєздатності.

Також у статті зазначено, що соціальне прогнозування враховує непередбачуваність людського фактора, базується на якісних оцінках і аналізі даних, але має похибки через залежність від минулих тенденцій та обмеження методів, що вимагає ретельного вибору методів для конкретної ситуації.

Ключові слова: прогнозування, соціальне прогнозування, методи соціального прогнозування, соціальний проєкт, життєздатність соціального проєкту.

Lidiia HUTSULIAK

PhD in Pedagogy, Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 30 Sukhomlynskoho str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08400
ORCID: 0000-0003-2490-3514

To cite this article: Hutsuliak, L. (2024). Sotsialne prohnozuvannia yak faktor otsinky zhyttiezdatnosti sotsialnoho proiektu [Social forecasting as a factor in assessing the viability of a social project]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 13–17, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.3>

SOCIAL FORECASTING AS A FACTOR IN ASSESSING THE VIABILITY OF A SOCIAL PROJECT

The article analyzed social forecasting as a factor in assessing the viability of a social project. It is determined, that social forecasting is the process of scientifically based prediction of future social changes, trends, problems and opportunities in order to develop effective strategies that contribute to solving current problems of our time. In the context of social planning, forecasting allows you to predict scenarios, assess risks, resources and results, as well as justify the implementation of innovations to meet the needs of both individuals and society as a whole.

The following methods of social forecasting are named: expert assessment, SWOT analysis, trend analysis, scenario approach and the use of big data (Big Data). The combination of these methods allows you to create multidimensional forecasts that take into account both the direct impact of individual factors and their possible synergistic combination.

The author emphasizes, that social forecasting in assessing the viability of a project acts as a tool for assessing the probability of successful implementation of an initiative in a changing social environment; helps identify risks, such as underfunding or low participation, and develop strategies to minimize them, ensuring the sustainability and compliance of the project with external conditions; determines the innovativeness and relevance of the project, assesses its adaptation to challenges and relevance to the audience; provides feedback mechanisms, monitoring and correction, contributing to successful implementation and viability.

The article also states, that social forecasting takes into account the unpredictability of the human factor, is based on qualitative assessments and data analysis, but has errors due to dependence on past trends and limitations of methods, which requires careful selection of methods for a specific situation.

Key words: forecasting, social forecasting, social forecasting methods, social project, viability of a social project.

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві реалізація соціальних проєктів займає важливе місце в розвитку територіальних громад, зміцненні соціального капіталу та вирішенні актуальних проблем сьогодення. Одним із ключових аспектів успішності соціальних проєктів є оцінка їх життєздатності, яка визначається не лише на основі ресурсних можливостей, а й шляхом соціального прогнозування. Соціальне прогнозування дозволяє заздалегідь передбачити можливі сценарії розвитку, оцінити ризики та забезпечити стійкість результатів, що є важливим для досягнення довгострокових цілей. Здатність точно оцінити вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на проєкт дозволяє своєчасно реагувати на непередбачені обставини та забезпечити стійкість реалізації ініціатив. Ураховуючи важливість ефективної взаємодії з різними соціальними групами та організаціями, соціальне прогнозування є необхідним інструментом для стратегічного планування та удосконалення управління соціальними проєктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття прогнозу, особливості прогнозування соціальних явищ і процесів в контексті соціально-педагогічного прогнозування детально проаналізовані у працях А. Семєрез. Прогнозування як фактор оцінки життєздатності соціально-економічного проєкту досліджували С. Бортнік, М. Галушак, О. Галушак, Т. Кужда. Обґрунтування теоретичних і методологічних засад психологічного забезпечення соціального прогнозування як науково-теоретичної та предметно-практичної діяльності вивчали О. Суший, Т. Данилова, В. Жовтянська, О. Кухарук, О. Малхазов. Поняття та особливості соціального прогнозування у межах оцінки соціального проєкту розглядали у своїх працях такі вчені як О. Безпалько, Т. Бутченко, С. Гончарова, Р. Жиленко.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу літературних джерел проаналізу-

вати соціальне прогнозування як фактор оцінки життєздатності соціального проєкту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальне проєктування є ключовим елементом сучасного соціального розвитку, спрямованим на розв'язання конкретних проблем та покращення якості життя окремих осіб чи цілих громад. Важливість соціальних проєктів полягає в їх здатності впливати на соціальне середовище, полегшувати досягнення соціальних цілей, підвищувати рівень соціальної взаємодії та зміцнювати соціальну згуртованість. Однак успішна реалізація соціальних проєктів часто стикається з численними невизначеностями та викликами, зокрема в питаннях їх ефективності та довготривалості (Соціальне прогнозування ..., 2021). У цьому контексті соціальне прогнозування виступає важливим інструментом оцінки життєздатності соціального проєкту.

Під прогнозом розуміють припущення про майбутнє, яке має високу ймовірність здійснення. На відміну від пророцтва, що є безумовним твердженням про майбутнє, прогноз ґрунтується на ймовірності й логічній моделі можливих подій. В управлінні прогноз розглядається як інструмент планування, що базується на аналізі наявного досвіду та поточних припущень. Прогнозування небажаних соціальних процесів дає змогу їх попередити чи скоригувати, зменшуючи негативні наслідки. Водночас прогнозування позитивних явищ дозволяє активно сприяти їхньому розвитку, розширюючи сферу впливу, тривалість і масштаби дії (Бортнік, 2023).

Дослідники В. Сухицька та В. Данилюк трактують прогнозування як процес наукового передбачення, який включає розробку прогнозів. Соціальне прогнозування, на думку вчених, передбачає прогнозування розвитку соціальних явищ, яке базується на їх аналізі, діагностуванні, оцінці і полягає у формуванні конкретних висновків щодо можливого стану певного

соціального явища в майбутньому (Термінологічний словник ..., 2023).

Натомість О. Безпалько вважає, що соціальне прогнозування – це «конкретне уявлення, передбачення і судження про подію, стан соціального об'єкта в майбутньому» (Безпалько, 2010).

Іншої думки дотримується Г. Москаль, яка вважає, що соціальне прогнозування охоплює дослідження перспектив розвитку соціальних процесів і явищ з метою підвищення наукової обґрунтованості та ефективності соціального програмування, планування й управління через підготовку рекомендацій щодо стратегічно та тактично бажаних напрямків розвитку соціальних об'єктів (Москаль, 2016).

Соціальне прогнозування тісно пов'язане з інноваціями, оскільки підтримує ініціативи, що сприяють якісним змінам у суспільстві, забезпечуючи раціональне використання знань і ресурсів. Завдяки здатності впливати на управлінські рішення, соціальне прогнозування оптимізує соціальні процеси, сприяючи ефективності та науковому розвитку соціальної сфери через моделювання відносин та структур (Лукашевич, 2003).

У своїх дослідженнях В. Шахрай наголошує, що соціальне прогнозування ґрунтується на трьох взаємопов'язаних методах отримання інформації про майбутнє:

- екстраполяція сучасних тенденцій і закономірностей розвитку суспільства, припускаючи, що вони залишаться стабільними у перспективі;

- оцінка ймовірного або бажаного майбутнього стану певного явища, переважно через експертні оцінки;

- моделювання прогнозованих явищ, яке передбачає спрощене, умовне уявлення про об'єкт прогнозування, використовуючи показники, сценарії можливого або бажаного розвитку подій, або навіть формалізовані математичні моделі (Семез, 2012; Шахрай, 2006).

Отже, соціальне прогнозування – це процес науково обґрунтованого передбачення майбутніх соціальних змін, тенденцій, проблем та можливостей з метою розробки ефективних стратегій, що сприяють вирішенню актуальних проблем сучасності. У контексті соціального проектування, прогнозування виступає ключовим етапом, що дозволяє передбачити можливі сценарії реалізації соціальних проектів,

оцінити потенційні ризики, ресурси та результати, а також обґрунтувати доцільність запровадження інновацій у відповідь на потреби суспільства.

Соціальне прогнозування як науковий інструмент передбачає використання системного аналізу, моделювання соціальних процесів та оцінку ймовірних наслідків. Його основне завдання полягає в створенні теоретично об'єктивної картини майбутнього, яка враховує як позитивні, так і негативні тенденції розвитку. В аспекті оцінки життєздатності соціального проекту соціальне прогнозування виступає методом оцінки ймовірності успішної реалізації ініціативи в умовах змінного соціального середовища (Євдокимова, 2021).

Визначення життєздатності соціального проекту охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів: спроможність забезпечити відповідність потребам цільової аудиторії, адаптивність до зовнішніх впливів, стійкість фінансування та механізмів реалізації. Соціальне прогнозування дозволяє встановити ступінь реалістичності цілей проекту, передбачити потенційні виклики, а також ідентифікувати чинники, що сприяють його сталості. Це, у свою чергу, підвищує об'єктивність прийняття управлінських рішень та сприяє ефективному плануванню ресурсів.

Однією з ключових особливостей соціального прогнозування в соціальній сфері є його орієнтація на майбутнє, що вимагає врахування як динаміки соціальних процесів, так і непередбачуваних змін у суспільстві. Наприклад, такі явища, як зростання рівня бідності, старіння населення або впровадження нових цифрових технологій, можуть істотно впливати на специфіку надання соціальних послуг та досягнення їхньої ефективності. Завдяки аналізу можливих сценаріїв розвитку подій фахівці соціальної сфери можуть своєчасно адаптувати свої підходи, уникнути кризових ситуацій у роботі з громадами та створити умови для сталого вирішення актуальних соціальних проблем.

Іншим важливим аспектом соціального прогнозування в контексті оцінки життєздатності проекту є робота з ризиками. Кожен соціальний проект стикається з певними загрозами, такими як недофінансування, низький рівень участі громадськості, узгодженість із нормативно-правовими вимогами тощо. Використання

методів прогнозування дозволяє ідентифікувати такі ризики на ранніх етапах і розробити заходи для їхньої мінімізації. У такому випадку впровадження стратегій диверсифікації фінансових джерел або залучення зацікавлених сторін може підвищити стійкість проєкту до зовнішніх загроз.

Крім того, соціальне прогнозування допомагає визначити ступінь інноваційності та релевантності проєкту. У швидкозмінному світі важливим є те, наскільки ідея проєкту відповідає новим викликам і чи забезпечує вона вирішення актуальних соціальних проблем. Зокрема, впровадження цифрових технологій у соціальні ініціативи може стати ключовим фактором успішності проєкту, якщо попередній прогноз доводить його доцільність і прийнятність для цільової аудиторії.

У процесі соціального прогнозування важливим є не лише отримання даних про майбутнє, а й створення механізмів зворотного зв'язку, які дозволяють коригувати проєкт на різних етапах його реалізації. Моніторинг та оцінка проміжних результатів є невід'ємними складовими оцінки життєздатності, оскільки вони дозволяють оперативно реагувати на зміни умов і зберігати цілісність ідеї.

Особливу увагу варто приділити методам, що використовуються у процесі соціального прогнозування. Серед них варто виокремити експертне оцінювання, SWOT-аналіз, аналіз тенденцій, сценарний підхід та використання великих даних (Big Data). Поєднання цих методів дозволяє створювати багатовимірні прогнози, які враховують як безпосередній вплив окремих чинників, так і їхнє можливе синергетичне поєднання (Семез, 2012).

Сценарне прогнозування є одним із найбільш ефективних методів, оскільки передбачає не лише виявлення найімовірнішого розвитку подій, а й підготовку до альтернативних сценаріїв. Саме цей метод дозволяє врахувати найгірший і найкращий варіанти розвитку, що є ключовим для визначення стратегій мінімізації ризиків та максимізації ефективності.

Водночас соціальне прогнозування має свою специфіку, пов'язану з непередбачуваністю людського фактора. Мотивація, емоції, культурні особливості та інші аспекти соціальної поведінки впливають на результати проєкту і часто створюють додаткові виклики для прогнозистів. Тому значна увага приділяється включенню до прогнозів якісних оцінок, які базуються на думках експертів, результатах соціологічних досліджень та аналізі даних з відкритих джерел.

У практичній діяльності важливо враховувати обмеження методів прогнозування, адже кожен прогноз має певну похибку, яку неможливо повністю усунути навіть із використанням сучасних технологій. Усі методики прогнозування спираються на минулі тенденції, що ускладнює врахування можливих структурних змін у майбутньому. Оскільки універсальних підходів для створення точних прогнозів за будь-яких обставин не існує, вибір методики повинен базуватися на аналізі конкретної ситуації та характеристик об'єкта прогнозування. При цьому кожен метод ґрунтується на припущеннях, які спрощують реальність, тому їх використання є ефективним лише за відповідності до поставлених умов (Галушак, 2021).

Насамкінець, слід зазначити, що соціальне прогнозування має перспективи розвитку у поєднанні з інноваційними технологіями. Зокрема, використання штучного інтелекту, машинного навчання та хмарних обчислень відкриває нові можливості для точнішого та оперативнішого аналізу. Впровадження таких технологій у процес прогнозування здатне підвищити якість прийняття рішень і забезпечити довготривалий успіх соціальних проєктів.

Висновки. Отже, соціальне прогнозування є надзвичайно важливим фактором для оцінки життєздатності соціальних проєктів. Завдяки цьому інструменту можна побудувати стратегії, які відповідатимуть сучасним реаліям, враховуючи ризики, адаптуючись до викликів і підвищуючи ефективність соціальних ініціатив. Використання соціального прогнозування в практиці соціальної роботи та управління дозволяє ефективно реалізовувати ініціативи, спрямовані на позитивні соціальні зміни та розвиток суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безпалько О.В. Соціальне проектування: навч. посібник. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т психології та соц. педагогіки. 2010. 127 с.
2. Бортнік С.М. Соціально-економічне проектування: курс лекцій. Луцьк : 2023. 116 с.

3. Галушак М.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник для економічних спеціальностей. Тернопіль : ФОП Паляниця, 2021. 160 с.
4. Євдокимова І.А., Бутиліна О. В. Соціальна робота в Україні: спроба прогнозування. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 81. С. 82–86.
5. Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. 2-ге вид., доп. і випр. Київ : МАУП, 2003. 168 с.
6. Москаль Г. Перспективи соціального прогнозування в сучасній гуманітарній та управлінській діяльності. Вітакультурний млин : методологічний альманах. Тернопіль, 2016. С. 82–85.
7. Семез А.А. Соціально-педагогічне проектування : навчально-методичний посібник. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. 132 с.
8. Соціальне прогнозування і проектування : навчально-методичний посібник для студентів першого бакалаврського рівня закладів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю 231 Соціальна робота / уклад. Р.В. Жиленко. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 56 с.
9. Термінологічний словник спеціальності 232 Соціальне забезпечення / Н.В. Сушицька, К.В. Данилюк. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 102 с.
10. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.

REFERENCES:

1. Bezpalko, O.V. (2010). *Sotsialne proektuvannia* [Social design]. Kyiv : Kyivskiy un-t im. V. Hrinchenka, In-t psykholohii ta sots. Pedahohiky [in Ukrainian].
2. Bortnik, S.M. (2023). *Sotsialno-ekonomichne proektuvannia: kurs lektsii* [Socio-economic design: a course of lectures]. Lutsk [in Ukrainian].
3. Halushchak, M.P., Halushchak, O.Ia., Kuzhda, T.I. (2021). *Prohnozuvannia sotsialno-ekonomichnykh protsesiv* [Forecasting socio-economic processes]. Ternopil: FOP Palianytsia [in Ukrainian].
4. Ievdokymova I.A., & Butylina O.V. (2021). *Sotsialna robota v Ukraini: sproba prohnozuvannia* [Social work in Ukraine: an attempt at forecasting]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 5 : Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 5 : Pedagogical sciences: realities and prospects*, 81, 82–86 [in Ukrainian].
5. Lukashevych, M.P., & Myhovych, I.I. (2003). *Teoriia i metody sotsialnoi roboty* [Theory and methods of social work]. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
6. Moskal, H. (2016). *Perspektyvy sotsialnoho prohnozuvannia v suchasni humanitarnii ta upravlinskii diialnosti* [Prospects of social forecasting in modern humanitarian and administrative activities]. *Vitakulturnyi mlyn : metodolohichniy almanakh – Vitakulturny mlyn : methodological almanac.*, 82–85 [in Ukrainian].
7. Semez, A.A. (2012). *Sotsialno-pedahohichne proektuvannia* [Socio-pedagogical design]. Kirovohrad: RVV KDPU im. V.Vynnychenka [in Ukrainian].
8. Zhylenko, R.V. (Eds.) (2021). *Sotsialne prohnozuvannia i proektuvannia* [Social forecasting and design]. Uzhhorod: DVNZ «UzhNU» [in Ukrainian].
9. Sukhytska, N.V., & Danyliuk, K.V. (Eds.) (2023). *Terminolohichniy slovnyk spetsialnosti 232 Sotsialne zabezpechennia* [Terminological dictionary of the specialty 232 Social security]. Kyiv : UDU imeni Mykhaila Drahomanova [in Ukrainian].
10. Shakhrai, V.M. (2006). *Tekhnolohii sotsialnoi roboty* [Social work technologies]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].